

GUNNAR PALM:

Regnbågsresan

Minns ni den heta sommaren 1947? Den var lika vacker i hela Europa, som bildade scen för en operettartad resa. Den krigshärjade kontinenten fick en besökare från drömlandet Argentina. Hennes namn var Evita Perón.

Nu mera bortglömd är Regnbågsresan värd att minnas, inte bara därför att peronisterna kommit till makten på nytt.

Resan kastar ett oväntat blixtljus över modern historia.

Våren 1947 tillkännagav general Franco att den argentinske presidentens maka tilldelats storkorset av den katolska Isabellas orden. Eva Perón beslöt hämta den själv och samtidigt besöka en rad andra länder. Resan kom att räcka hela den heta sommaren, från 6 juni till 23 augusti. Hon ville helst "bräcka" de turnéer som rika argentinare gjorde varje europeisk sommar = argentinsk vinter. Juan Perón kom nämligen från enkel bakgrund och Eva från ännu enklare – uppkomlingar i det klassmedvetna Argentina.

Argentina var som sagt ett drömland vid den tiden, sett med europeiska ögon. Landet hade byggt upp ekonomisk makt genom att förse de krigförande staterna ur skördarna från Pampas' många hundra gröna mil (vete, majs, nötkött och frukt). Med stora naturtillgångar och växande valutareserv, började Argentina industrialiseras och spåddes en lysande framtid. En halv miljon européer utvandrade dit åren närmast efter kriget, däribland många svenskar. Argentinarnas egna storhetsdrömmar kunde ta rent löjliga former. Så här skrev exempelvis deras generalkonsul i Stockholm ("Aspectos argentinos" 1944):

"1600-talet dominerades av Frankrike, 1700-talet av Tyskland och 1800-talet av Förenta staterna. Skulle det möjligen vara förmätet att tro, att Argentinas andliga och materiella expansion mer än någonting annat kommer att sätta sin prägel på 1900-talet?"

Juan Perón satt säker vid makten, stödd både av armén och starka fackföreningar. Han smorde dem med moderna vapen respektive sensationella lönehöjningar,

Gunnar Palm är konjunktur-expert på Atlas Copco och har tidigare arbetat på svenska ambassaden i Buenos Aires.

som landet hade råd till några få år. I sin oseriösa och dimmiga ideologi – ”justicialismen” – liknade han mest av allt Mussolini. Liksom andra argentinska politiker hade han stött axelmakterna ända till slutet (USA tvingade fram en formell argentinsk krigsförklaring mot Tyskland i mars 1945). För att inte störa förhållandet till USA, avrådde utrikesministern från Spanienresan 1947. Det är betecknande att Marshallhjälpen, lanserad just när Eva Perón började sin resa, erbjöds samtliga europeiska stater utom Spanien.

Eva lyssnade inte till rådet från Plaza San Martín (UD i Buenos Aires) utan reste alltså, och mottogs med jubel i alla spanska städer hon besökte. ”Madrid tillhörde Evita förra veckan” skrev Time Magazine och skildrade hur en stor folkmassa ropade ”Franco y Perón, un sólo corazón” (Franco och Perón, ett och samma hjärta). Evita utväxlade falangisthälsningar med massan och proklamerade att hon kom som en regnbåge för att förena de båda länderna – hela resan fick sedan namnet Regnbågsresan.

Spaniens isolering efter axelmakternas nederlag gjorde att Franco sökte nya vänner. Ideologiskt stod han presidentparet Perón nära. Det var ett av skälen till att han gav Eva Perón denna sällsynta orden. Ett annat skäl var naturligtvis de många familjebanden mellan länderna: nära hälften av Argentinas befolkning härstammar från Spanien. Ett tredje skäl var troligen hoppet om billiga spannmålsleveranser, men där räknade Franco fel. Bortsett från att ett skepp kom lastat med vete som tack för Isabellaorden, fick Spanien betala argentinska livsmedel lika dyrt som andra kunder, d v s till höga världsmarknadspriser.

Sällsamt mellanspel i Rapallo

Nästa resmål var Italien, ursprungsland för ungefär hälften av Argentinas folk. Evita blev nästan lika väl mottagen där. Någon orden gav visserligen inte audienzen hos påven Pius XII, men väl en sådan åt hennes make. Hon fick luncha och dinera med flera regeringsmedlemmar. Man gav en galaföreställning av ”Aida” till hennes ära – under Roms stjärnor, i Caracallas termer. Men hon mötte även kommunistdemonstrationer i Milano.

Under den extremt heta sommaren i början av juli tog Evita en vilopaus i Norditalien. Där inträffade *möjligen* något häpnadsväckande, som många historiker dock betvivlar. Läsaren bör känna bakgrunden: den fristad tyska krigsförbrytare fick i Argentina.

Det råder inget tvivel om president Peróns sympatier. Han hade tagit djupa intryck av Mussolinis Italien och Hitlers Tyskland under sin vistelse där 1939–40. Han ansåg att de representerade framtiden (”varken kapitalism eller kommunism”) och trodde att de skulle vinna kriget. Vid ovannämnda krigsförklaring var Perón vicepresident, men fortsatte ändå att hålla kontakt med tyska affärsmän och diplomater – ja, han gick troligen längre. Flera krigsförbrytare kunde ostörda slå sig ned i Argentina.

Ledande nazister hade länge förberett flykten till Sydamerika. En tysk ubåt landade t ex i februari 1945 vid Samborombón i provinsen Buenos Aires. Den var lastad med hårdvaluta och guld avsedda till deras start i det nya landet (guldet kom från judiska tänder i dödslägren). Hur Perón bistod och hur mycket han fick betalt, lär aldrig bli klarlagt men mycket är känt. Bland ”flyktingar” som bevisligen

levde i Argentina många år fanns Adolf Eichmann, Josef Mengele – kanske även förste partisekreterare Martin Bormann.

Här skall Evita ha gjort en insats. Enligt Ladislas Faragos bok "Aftermath" (1974) föreställde hon Bormann för Genuabiskopen vid ett möte i Rapallo. Biskopen blev uppmanad att hålla Bormann gömd – han var dömd till döden i Nürnbergprocessen – och hjälpa honom resa till Argentina, där presidentparet skulle ta emot. Så skedde i maj 1948. Sedan tillbringade Bormann flera decennier i Sydamerika, uppger Farago som bl a stöder sig på dokument stulna från argentinska säkerhetspolisen.

Andra historiker hävdar att Bormann omkom vid slutstriden i Berlin men deras bevismaterial är svagt. Identifiering av "ledande" skelett med hjälp av tänderna har visat sig omöjlig, då de ledande nazisterna lät förstöra sina tandläkarjournaler. Frågan om dessa försiktiga historikers eller Faragos fantastiska teori stämmer, har ännu inte blivit tillfredsställande besvarad. Simon Wiesenthal säger sig exempelvis vara osäker.

Arma Europa?

Evita dansade förbi Lissabon till Paris, där hon fick se konst och mode. President Auriol gav lunch på Rambouillet. Vid en ceremoni på Quai d'Orsay såg hon Argentina och Frankrike underteckna ett låneavtal om 150 miljoner dollar för köp av argentinskt vete.

Argentinsk kredit till Frankrike? Ja, faktiskt. Tydligare än något annat visar detta hur världen förändras. Då såg man Brasilien, Chile och särskilt Argentina som kommande ekonomiska giganter,

medan Frankrike var hungrigt och håglöst. I dag väger Frankrike betydligt tyngre än hela Latinamerika i världsekonomin, och gapet växer. Ekonomiska data lämnar inget tvivel på den punkten – se t ex exportens utveckling under 40 år (enligt GATT):

Total export, miljarder dollar	Argentina	Frankrike
1947	1,5	2,0
1967	1,5	11,5
1987	6,4	148,4

Den relativa tillbakagången för Latinamerika i allmänhet och Argentina i synnerhet är ett faktum, märkbart på alla områden. Det kan illustreras på ett lustigt sätt av – Rita Hayworth. Hennes mest strålande film gick på Europas biografer 1947. Den hette "Gilda", ett detektiv- och kärleksdrama som utspelar sig i Buenos Aires, på den tiden en lika naturlig scen som New York. Dagens amerikanska regissörer skulle aldrig välja Buenos Aires, annat än om handlingen kräver en exotisk miljö. Argentina har med andra ord förlorat sin ställning som "normalt" land.

Efter Frankrike planerade Evita ett uppehåll som inte blev av. Hon hade tänkt besöka England och som resans höjdpunkt få bo hos kungaparet på Buckingham Palace. Det hör till bilden att Argentina varit en ekonomisk koloni under England. Emigranter därifrån hade fört sina "prisbelönda tjurar, oxar, får och svin" till Pampas. De hade grundat estancieros, järnvägar, slakterier, hamnar och dominerade ekonomin. År 1947 (i viss mån ännu) märktes Englands inflytande starkt i argentinarnas dagliga liv: te klockan fem,

vänstertrafik, militanta fackföreningar, golf, boxning och hästsport.

Perón bröt den engelska dominansen. Hans övertagande av det brittiskägda järnvägsbolaget väckte ovilja i London, även om det blev en dålig affär för Argentina. De båda utrikesministerierna hade gärna förbättrat relationerna med hjälp av Evitas resa. Men hennes förflutna som "skådespelerska" gjorde att hon på inga villkor var välkommen i det engelska hovet.

Evita inställde besöket i England, for från Paris via Cannes till Genève och Bern. Hon deponerade stora summor för sig och sin make i olika banker. En del av pengarna kom från Eva Peróns Stiftelse, den välgörenhetsfond som pressade fram bidrag från företag och byggde sjukhus, skolor m m i fattigare landsdelar (stiftelsen hade aldrig någon bokföring). Sannolikt kom också en del pengar ursprungligen från tyska krigsförbrytare.

I Bern blev hon två gånger utsatt för kommunistdemonstrationer, ytterligare en händelse som verkar omöjlig i dag. Deras tomater missade Evita men träffade Schweiz' utrikesminister.

Därefter seglade Eva Perón från Lissabon till Rio de Janeiro. Hon besökte en interamerikansk konferens där, skålade med USA:s utrikesminister Marshall, samt fortsatte hem till Buenos Aires, där maken och tusentals anhängare väntade på flygplatsen. Hon hade nått de flesta av resans syften och blivit mottagen av tre statschefer. De "svarta" affärer hon planerat med maken genomförde hon — säkerligen i Schweiz och möjligen i Rapallo. Framför allt fick Argentina publicitet. Europeisk press innehöll mängder av stora artiklar med bilder från resan. I det krigströtta Europa framstod Evita nästan som en uppenbarelse: presidentskan från det nyrika landet bortom Atlanten var vacker, välklädd, snabb i repliken och bara 28 år gammal.

Sommaren 1947 verkar avlägsen. Fem år — Evita dog i cancer. Åtta år — armén kastade ut Juan Perón. 25 år — Juan återvände som en blek skugga. 35 år — Argentina gick i krig mot England (Falklandskriget) och förlorade. Landet kämpar ännu med den ekonomisk-politiska kris som paret Perón var med om att skapa.